

ALMA BRAZIŪNIENĖ

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka

Pranciškonų spaustuvės leidiniai Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje

Anotacija. 1671 m. Vilniuje veiklą pradėjusios Pranciškonų konventualų spaustuvės raida ir leidiniai spaudos istorikų įdėmiau nėra tirti. Manoma, kad iš viso per gyvavimo šimtmetį (1671–1781, su pertraukomis) ši spaustuvė yra išleidusi daugiau kaip 160 pavadinimų leidinių, iš jų lietuvių kalba – 13. Straipsnyje apžvelgiamas spaustuvės steigties kontekstas, pateikiami raidos metmenys, teminiu, kalbiniu, poligrafiniu-meniniu požiūriais nagrinėjami Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje esantys šios spaustuvės leidiniai (67 pavadinimų). Daroma išvada, kad, laikoma viena iš vadinamųjų mažųjų LDK oficinų, Pranciškonų spaustuvė atliko vaidmenį LDK spaudos istorijoje: jos leidiniai įsiliejo į LDK leidinių visetą ir jį reikšmingai pagausino.

Esminiai žodžiai: Pranciškonų spaustuvė; LDK spaudos istorija; spaudos paveldas; Vilniaus leidiniai; Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka.

2021-aisiais sukanka 350 metų, kai Vilniuje radosi knygų su naujais leidimo duomenimis: *Vilnae, typis Franciscanis* – 1671 m. veiklą pradėjo Pranciškonų spaustuvė. Tai buvo laikas, kai Vilnius baigė gydytis žaizdas po didžiojo tvano (1655–1661) – maskvėnų siaubties, pradėjo kilti naujos bažnyčios, į Vilnių dirbti atvyko žymių Europos menininkų, suaktyvėjo Vilniaus kultūrinis ir religinis gyvenimas. Pranciškonų spaustuvė (oficina¹) Vilniuje išsilaikė visą šimtmetį (1671–1781, su pertraukomis) ir išleido daugiau kaip 160 spaudinių, iš jų lietuvių kalba – 13. Ji buvo vienintelė Pranciškonų konventualų spaustuvė Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir viena iš dviejų visoje Abiejų Tautų Respublikoje (kita Pranciškonų spaustuvė trumpai, 1769?–1774 metais, veikė Lvoje; bernardinai savo spaudos įmonių neturėjo).

Pranciškonų spaustuvės veikla Vilniuje nėra įdėmiau tirta. Informacijos apie šią spaustuvę galima rasti knygotyros žinynuose [7, 90–92; 2, 297–298; 22, 432–433], enciklopedijose [16, 431], ji trumpai minima Bažnyčios ir vienuolių istorikų darbuose [6, 172–173], yra knygotyryninkų (Daivos Narbutienės [13], Inos Kažuro [8; 9; 10]) kompleksinių tyrimų akiratyje. Naujausiame, 2017 m. paskelbtame, darbe – Mareko Dettlaffo monografijoje *Mažesnieji broliai konventualai (pranciškonai) Vilniuje iki 1864 metų* – vienas nedidelis skyrius skirtas ir spaustuvės

¹ Tuo metu leidyklų ir spaustuvių veikla dar nebuvo išsiskyrusi, tad *oficinos* terminas, nusakantis spaudos įmonę, kur leidiniai ir ruošiami, ir spausdinami, čia būtų tiksliausias; vis dėlto šiame straipsnyje terminai *spaustuvė*, *leidykla*, *oficina* bus vartojami sinonimiškai.

istorijai [3, 268–272], bet, kadangi monografija aprėpia viso ordino raidą, autorius į spaustuvės veiklą nesigilino².

Šio straipsnio tikslas būtų panagrinėti Vilniaus pranciškonų spaustuvės veiklą, remiantis Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje (toliau – LMAVB) saugomais šios spaustuvės leidiniais (jų yra 67 pavadinimų). Jie yra šio straipsnio tyrimo objektas ir kartu tyrimo šaltinis. Pranciškonų spaustuvės leidiniai, dabar esantys LMAVB Retų spaudinių skyriuje, nesudaro jokio atskiro fondo ar rinkinio. Jie saugomi Lituhanikos XVII ir XVIII a. fonduose su kitais to meto lituaniniais spaudiniais. Pateko jie čia įvairiu laiku iš privačių ir institucinių bibliotekų ir rinkinių. Minėtinos, pavyzdžiui, tokios institucinės bibliotekos kaip Žyrovichų bazilijonų ar Valkininkų pranciškonų vienuolynų, Vilniaus jėzuitų kolegijos, Lietuvos stačiatikių dvasinės seminarijos, Vilniaus mokslo bičiulių draugijos ir kitos. Aptariamieji Pranciškonų spaustuvės leidiniai yra pabuvoję tokiose garsiose asmeninėse bibliotekose kaip Jono Krizostomo Gintilos (1788–1857) ar Domininko Sivickio (XVIII a. antra pusė–XIX a. pradžia), bibliofilo Igno Domininko Pranciškaus Lopacinskio (1822–1882) Kairėnuose, istoriko Juzefo Belinskio (Józef Bieliński, 1848–1926), Stanislovo Korvino-Kosakovskio (Korwin-Kossakowski, 1795–1872) ir kitose. Kiekvieno iš šių leidinių kilmės istorija yra savita, bet kartu visų šių leidinių proveniencijos liudija ir bendresnį dalyką – LMAVB Retų spaudinių skyriaus komplektavimo raidą. Pavyzdžiui, Johno Barclay'aus veikalas *Argenidė*, išspausdintas Pranciškonų spaustuvėje 1756 metais, buvo skaitomas kelių kartų Lopacinskių šeimos narių, XX a. pradžioje su 7 tūkstančiais šios giminės knygų jis buvo padovanotas Vilniaus mokslo bičiulių draugijos bibliotekai, o iš ten pateko į dabartinę LMAVB. Antano Bonaventūros Bujalskio vieno veikalų (žr. priedą, nr. 9) šeši egzemplioriai, prieš patekdamai į dabartinę LMAVB, yra pabuvoję D. Sivickio, Lietuvos stačiatikių dvasinės seminarijos (1842–1914), Petrapilio dvasinės katalikų akademijos (1842–1917), Vilniaus viešosios (1865–1915), Vilniaus mokslo bičiulių draugijos (1907–1941) bibliotekose.

Taigi, Pranciškonų spaustuvės leidinių sanauka, dabar esanti LMAVB, susidarė per ilgą laiką iš įvairių įgijinių (institucinių ir asmeninių bibliotekų). Iš karto reikia pabrėžti, kad toks vienoje atminties institucijoje saugomos šios spaustuvės leidinių, kaip spaustuvės veiklos rezultato, aptarimas negali taikyti į didesnius apibendrinimus. Vis dėlto, kol neturime išsamaus šios spaustuvės veiklos tyrimo, mėginimas pažvelgti į vienoje bibliotekoje saugomas šios spaustuvės knygas gali būti pagalbūs ateities tyrėjams. Kaip parodė Inos Kažuro tyrimas, Vilniaus bazilijonų ir Vilniaus pranciškonų spaustuvės, laikytos mažosiomis (Levas Vladimirovas rašė: „nuo XVII a. trečiojo dešimtmečio akademijos spaustuvė tapo vienintele knygų leidimo įmone, jeigu neskaitysime mažų bazilijonų ir pranciškonų spaustuvių“ [24, 423]), panagrinėjus jas atidžiau, tokios nebėra: manyta, kad Vilniaus bazilijonai iš viso yra išspausdinę apie 190 spaudinių [14, 43–44], pasirodė, kad dabar jų žinome beveik keturiskart daugiau – 777 pavadinimų, 802 vienetų [9, 222].

Steigtis. XVII a. septintuoju dešimtmečiu, kai kūrėsi Pranciškonų spaustuvė, Vilniuje jau buvo spaustuvių, spausdinusių knygas lotyniškais spaudmenimis. Stipriausia iš jų buvo Vilniaus jėzuitų akademijos spaustuvė, įkurta 1575 m. (šimtmečiu anksčiau, nei Pranciškonų), iš pradžių dar visą dešimtmetį (1575–1585) veikusi kaip privati Mikalojaus Kristupo Radvilos Našlaitėlio

2 Apskritai, dėmesys Lietuvos pranciškonų konventualų istorijai pastaruoju metu Lietuvoje sustiprėjo. Be M. Dettlaffo monografijos, kiek anksčiau pasirodė vertingų Dariaus Barono, Vaidos Kamuntavičienės, Laimos Budzinauskienės ir Alicijos Dacevič (pranciškonų muzikinė veikla) bei kitų kultūros istorijos tyrimų, toliau leidžiama knygų serija *Studia Franciscana Lithuanica* (pasirodė 6 tomai, 2006–2017), išleistas 2009 m. Lietuvos nacionaliniame muziejuje Pranciškonų ordino įsteigimo 800 metų jubiliejui skirtos parodos katalogas (2017).

spaustuvė, tik nuo 1586 m. oficialiai perduota Vilniaus jėzuitams. Iki 1671 m., kol pradėjo veikti Pranciškonų spaustuvė, Vilniaus jėzuitai iš viso jau buvo išspausdinę 789 leidinius [17, 175–177]. Savo pajėgumu ši spaustuvė jau tuomet išsiskyrė ne tik iš LDK, bet ir iš visos ATR spaustuvių.

Be Jėzuitų spaustuvės, Vilniuje XVII a. viduryje knygas lotynišku šriftu dar spausdino Bazilijonų spaustuvė, darbą pradėjusi 1628 metais. XVII a. septintąjį dešimtmetį Vilniaus bazilijonai spausdino labai nedaug. Antai 1667 m. jie neišleido nė vieno leidinio, 1668 m. išleido du, 1669 m. neišleido nieko, o 1670–1672 metais, Pranciškonų spaustuvės steigties metu, Vilniaus bazilijonai kasmet išspausdindavo po tris leidinius [9, 143]. Ir vėliau Bazilijonų spaustuvės veikla nebuvo naši (1673–1691 m. kasmet išspausdindavo tik po du leidinius ir tai ne visuomet), o nuo 1693 iki 1759 m. Bazilijonų spaustuvė apskritai nedirbo – veiklą atnaujino tik 1760 metais ir ją tęsė iki 1838 metų. Kiek iš viso XVII amžiaus Vilniuje buvo išspausdinta spaudinių lotyniškais rašmenimis, irgi tiksliai negalime pasakyti (trūksta apibendrinamųjų tyrimų), bet, remiantis D. Narbutienės tyrimu, tame amžiuje vien lotynų kalba buvo išspausdintos 775 knygos [13, 62].

Taigi, XVII a. septinto dešimtmečio pabaigoje ar aštunto pradžioje radosi priežasčių Vilniuje steigti dar vieną spaustuvę. Mintis kurti savo oficiną pirmiausia kilo Jokūbui Pranciškui Dluskiui (apie 1625–1683), tuomečiui Pranciškonų konventualų ordino Lietuvos vikariniam kustodui, Vilniaus gvardijonui (1664–1667). Jau 1667 m. jis Vilniaus pranciškonų vienuolyne turėjo įsigijęs spaudos įrangą, tuomet dar privačią, nors, kaip teigia kai kurie tyrėjai, jau tuomet spaudos išlaidos buvo dengiamos iš vienuolyno lėšų [6, 173]. Tais pačiais 1667 m. J. P. Dluskis išvyko iš Vilniaus – tapo Zamoscio akademijos profesoriumi, tad spaustuvę teko perleisti Pranciškonų provincijai, o įranga buvo išgabenta į Drohičiną [6, 173; 7, 90; 3, 268]. Kada tiksliai J. P. Dluskis vėl grįžo į Vilnių, dabar sunku pasakyti, bet jau 1671 m. jis vėl pradėjo eiti Vilniaus pranciškonų vienuolyno gvardijono pareigas. Jo rūpesčiu į Vilnių iš Zamoscio buvo pergabenta spaustuvės įranga. Vilniaus pranciškonų vienuolyno išlaidų knygos (jų ištraukų yra užfiksavęs Jurgis Lebedys [12, 89]) rodo, kad jau 1670 m. vienuolyne dirbo spaustuvininkas ir jam buvo išmokamos tam tikros sumos. Pirmasis po šiuo dokumentu pasirašęs – kaip tik J. P. Dluskis. Kiek ilgai ir kokiomis aplinkybėmis jis vadovavo spaustuvei, kol kas nežinoma. Vilniaus pranciškonų vienuolyno išlaidų knygoje jis minimas iki 1672 m. balandžio [12, 90].

Mintis turėti spaustuvę J. P. Dluskiui³ sutapo su nepriklausomos Lietuvos pranciškonų provincijos steigties idėja. Jai įgyvendinti jis atidavė daug jėgų ir energijos. Kaip tik čia, savo Vilniaus pranciškonų spaustuvėje, pirmaisiais jos veiklos metais (1671) jis paskelbė veikalą *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Mažesniųjų brolių konventualų senovė...* (žr. priedą, nr. 20) – Pranciškonų nepriklausomybės nuo Rusijos ir Lenkijos pranciškonų manifestą. Jame J. P. Dluskis išdėstė 13 priežasčių, kodėl reikia savarankiškos Lietuvos pranciškonų konventualų provincijos (mokėdami kalbą, pranciškonai broliai lietuviai labiau skleistų katalikybę, gausėtų brolių ir vienuolynų, dėl LDK platybių ir didelių nuotolių tarp konventų gerėtų susisiektis, kultų LDK prestižas ir pan.) – spaustuvė pradėjo darbą nuo pačių aktualiausių ir patiems pranciškonams reikalingiausių leidinių.

3 Apskritai, ši asmenybė – nerimastingo charakterio, itin spalvinga (apie 1682 m. buvo pakliuvęs į totorių nelaisvę, kankintas, išlaisvintas, nugabentas į Lvovą, ten 1683 m. mirė ir ten palaidotas), įgavusi legendinio pranciškono misijonieriaus įvaizdį. Darius Baronas rašo [1, 175–176]: „Gimęs Lietuvoje, jis [Dluskis] įstojo į Vilniaus pranciškonų noviciatą tarp 1648 ir 1652 m., t. y. kaip tik tada, kai vyko kampanija dėl Vilniaus pranciškonų kankinių beatifikacijos. Būdamas ūmaus būdo, Dluskis lengvai įsiskandavo į konfliktus su kai kuriais broliais: 1673 m. Pinsko kapitulos metu jam buvo pateikta nemažai priekaištų dėl nederamo elgesio, tarp kurių sunkiausias buvo kaltinimas dėl Valkininkų gvardijono sumušimo. Pasodintas į karcerį, jis netrukus sugebėjo iš jo pasprukti. Šie skaudūs patyrimai apramino jo audringą charakterį ir 1676 m. kapitulos metu jam buvo grąžintos turėtosios teisės. Netrukus jis tapo Kaltanėnų, o paskui vėl (trečią kartą) Vilniaus gvardijonu. Tada karalius Jonas III Sobieskis jį pasiūlė Bakeu (Moldavijoje) vyskupu ir popiežius Inocentas XI tam pritarė. Tapęs ganytoju, jis pademonstravo įprastą ryžtingumą vizituodamas jam patikėtą vyskupiją srityse, kurios buvo totorių valdžioje.“

Privilegijos. 1670 m. J. P. Dluskis išrūpino karaliaus Mykolo Kaributo Višnioveckio privilegiją spaustuvei veikti – spaudinių leidimo duomenyse pasirodė nuoroda *Cum gratia et privilegio S.R.M.* (Su Jo Karališkosios Didenybės palankumu ir privilegija). Šios privilegijos tekstas atskleidžia ir spaustuvės įkūrimo tikslą – „skleisti Katalikų tikėjimą ir stiprinti Dievo garbinimą, [...] o geriausia priemonė tikėjimui skleisti yra knygos, skelbiančios tiek pamaldumą, tiek išganingąjį mokslą, ir kad dėl atokios vietos jos ten negali būti patogiai nuvežtos“ [8, 77]. Šie žodžiai patvirtina, kad XVII a. vidurio Vilniuje knygų stigo ir kad į Vilnių dėl miesto geografinės padėties nebuvo lengva „patogiai nuvežti“ knygų. Iš šios privilegijos taip pat sužinome, kad Pranciškonų spaustuvė nebuvo kuriama iš nieko: jos įranga buvo perkelta iš Zamoscio. Privilegija patvirtino, kad Zamoscyje Akademijos profesoriaus J. P. Dluskiečio įkurtą spaustuvę leidžiama pergabenti į Vilnių.

Privilegijoje teigiama, kad Vilniaus pranciškonai, įrengę Vilniuje spaustuvę, „galėtų atsivežti šio meno mokytojų ir mokinių, kuriuos jiems [t. y. Vilniaus pranciškonams] reikės globoti, ir knygas, tiek šventas, tiek pasaulietines [...] galės spausdinti ir platinti tiek savo vienuolyne, tiek už jo ribų“ [8, 77]. Čia svarbu pabrėžti kelis dalykus – karaliaus privilegija ne tik patvirtino Vilniaus pranciškonams teisę steigti spaustuvę, bet taip pat teisę atsivežti spaustuvės darbui reikalingų specialistų. Antras dalykas – leista spausdinti ne tik religines, bet ir pasaulietines knygas. Trečia, spaustuvė turėjo teisę ne tik spausdinti, bet ir pardavinėti savo išleistas knygas – ne tik vienuolyne, bet ir už jo ribų: „[K]ai mums buvo paaiškinta, kad Romos katalikų tikėjimas, Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje pirmiausia vienuolių tėvų pranciškonų prieš keturis šimtus dvidešimt kelis metus pasėtas, diena iš dienos plinta, o geriausia priemonė tikėjimui skleisti yra knygos, skelbiančios tiek pamaldumą, tiek išganingąjį mokslą, ir kad dėl vietos nutolimo jos ten negali būti patogiai nuvežtos, dabar [tai] aiškiai žinome. [...] [K]nygas, tiek šventas, tiek pasaulietines [...] galės spausdinti ir platinti tiek savo vienuolyne, tiek už jo ribų, mes savo karališka galia leidžiame tai daryti. [...] [Norime, kad] šią mūsų išplatintą privilegiją palankiai ir nepažeisdami išsaugotų ir ja naudotųsi ir nekliudytų laisvam šių knygų spausdinimui ir platinimui.“ (Eugenijos Ulčinaitės vertimas [8, 77–78]).

Istoriografai ilgą laiką laikėsi nuomonės, kad Vilniaus pranciškonų spaustuvei 1754 m. dar kartą buvo išrūpinta karaliaus Augusto III privilegija [7, 91; 2, 297; 3, 269], priskirianti spaustuvę karališkųjų spaustuvių grupei. Iš tikrųjų tokios privilegijos nebuvo – Augustas III 1752 m. viso labo ratifikavo senąją, 1670 m. gruodžio 23 dienos, LDK valdovo Mykolo Višnioveckio privilegiją [8, 50].

Spaustuvės raida. Dažnai teigiama, kad nuo 1709 iki 1750 m. Vilniaus pranciškonų spaustuvės veikla buvo nutrūkusi [7, 90; 2, 297; 22, 432; 3, 270]. I. Petrauskienė rašo spaustuvę veikus su pertrauka 1709–1740 metais [16, 431], bet, kaip yra pastebėjusi I. Kažuro, „VUB yra knyga, išspausdinta pranciškonų spaustuvėje 1731 metais (VUB IV 22593). Lietuvos lenkų knygų bibliografija taip pat nurodo 1718 m. leidinį. Lietuviškų knygų bibliografijoje yra vienas leidinys (*Altorius duchaunas*), išleistas tarp 1733 ir 1751 m.“⁴ Žodžiu, sutariama, kad pertrūkių spaustuvės raidoje buvo, bet kada ir kodėl – kol kas nežinoma. Paprastai teigiama, kad spaustuvės veiklos pertraukos radosi dėl Vilniaus akademijos spaustuvės konkurencijos, dėl vienuolyno finansinės veiklos sunkumų, taip pat dėl Vilnių siaubusių gaisrų. Šiuose teiginiuose irgi apstu prieštaravimų. Antai po 1749 m. Vilniaus gaisro tepraėjus metams, pranciškonai vėl pradėjo leisti knygas („Spaustuvė atnaujino savo veiklą iškart po gaisro, būtent 1750 metais“ [3, 269]), taigi neatrodo, kad gaisras ją būtų itin nuniokojęs. Tas pats pasakytina ir apie spaustuvei vadovavusius

4 Iš Inos Kažuro 2021 m. birželio 4 d. elektroninio laiško autorei.

asmenis. Žinoma, kad, be J. P. Dlusio, XVIII a. Pranciškonų spaustuvei vadovavo Feliksas Towianskis (Feliks Towianski, apie 1720–1782, vienas žymiausių XVIII a. Lietuvos pranciškonų, provinciolas 1760–1763 metais, Vilniaus vyskupas sufraganas; spaustuvei vadovavo 1756–1769 metais), Viktoras Stepurevičius (Wiktor Stepurewicz; vadovavo tik vienerius 1769 metus; buvo Lietuvos pranciškonų provincijos sekretorius, Pranciškonų mokyklos mokytojas, Vilniaus pranciškonų bažnyčios kunigas, paskelbė savo sakytų pamokslų), Juzefas Senkalskis (Józef Sękalski, 1736–1776), Placidus Novickis (Placyd Nowicki; paskutinis spaustuvės vadovas, 1781 m. kapitulos susirinkimui pateikęs spaustuvės finansinę ataskaitą, paskelbęs savo pamokslų), bet koks tiksliai šių asmenų indėlis į spaustuvės raidą, žinių trūksta.

Išlaikyti spaustuvę Vilniaus pranciškonams sekėsi sunkiai, juos nuolat lydėjo skolos, todėl 1781 m. Pranciškonų provincijos kapitulos susirinkimo metu buvo nutarta spaustuvę parduoti ir taip atlyginti skolas [7, 91; 3, 269–270]. Kas ją nupirko, neaišku, spėjama, kad tai galėjo padaryti Lietuvos vyriausioji mokykla (buvusioji Vilniaus jėzuitų akademija). V. Užtupas apie spaustuvės uždarymo priežastis rašė [22, 433]: „Mūsų nuomone, paprasčiausiai susidėvėjus technikai, nesant gerų meistrų bei spaustuvinio darbo organizatorių, toliau ši įmonė veikti nebegalėjo.“ Matyt, šios įžvalgos iš dalies teisingos. Jas patvirtinti arba paneigti – ateities tyrimų reikalas.

Spaustuvės produkcija. I. Petrauskienės duomenimis, iš viso Vilniaus pranciškonų spaustuvė išspausdino daugiau kaip 160 pavadinimų leidinių [16] (A. Kaweckos-Gryczowos duomenimis – 99 [7, 92]). Šiuo metu LMAVB saugoma 67 pavadinimų leidiniai, išspausdinti šioje spaustuvėje, iš jų XVII a. – 20, XVIII a. – 47.

Nustatyti tikrąją Pranciškonų spaustuvės produkcijos apimtį sunku dėl to, kad dalis leidinių yra be leidimo duomenų, jie tik pagal tam tikrus požymius (šriftą, ornamentiką, turinį ir pan.) aprašomi kaip pranciškonų spaustuvės. Vien lotynų kalba XVII a. išleistų spėjamų pranciškonų leidinių D. Narbutienė nurodo keturis [13, 79]. Iš dabar LMAVB esančių tokių XVII–XVIII a. leidinių yra penki, jie bibliografų priskiriami Pranciškonų spaustuvei pagal tam tikrus tipografinius požymius.

Spaustuvės repertuaras nebuvo itin platus. Knygos istorikų teiginį, jog vyravo religinės tematikos leidiniai, patvirtina ir LMAVB esančios knygos (žr. lentelę).

LMAVB saugomų Vilniaus pranciškonų spaustuvės leidinių tematika

Tematika	Leidinių skaičius (pavadinimais)	Leidinių skaičius procentais
Religija	58	86,6
Literatūra	5	7,5
Valstybė ir teisė	2	2,9
Istorija	1	1,5
Matematika	1	1,5
Iš viso	67	100

Religinio turinio leidinių grupė, sudaranti didžiausią LMAVB esančių Pranciškonų spaustuvės leidinių dalį (86,6 proc.), labai nevienalytė. Vyrauja religinei praktikai skirti leidiniai (malda-knygės, katekizmai, pamokslai, pastoraciniai laiški, regulos, apeigynai ir pan.). Jie sudaro apie 77 proc. religinės literatūros. Minėtina 1677 m. išspausdinta Stanislovo Ščygelskio (Stanisław

Szczygielski, 1616–1687) parengta šv. Benedikto regula (žr. priedą, nr. 4). Apie šį leidinį Vaida Kamuntavičienė rašė [5, 131–132]: „Senųjų Trakų abatas pratarinėje kritikavo Kulmo parengtą šv. Benedikto regulos leidimą, nes ten ne tik praleista keliolika skyrių, bet ir daug žodžių blogai išversta. [...] Dėl prasto vertimo Kulmo benediktinės atsisakė škaplieriaus. Knygos pabaigoje S. Šczygielskis perspausdino 1671 m. popiežiaus Klemenso X bulę, suteikusią atlaidus šv. Benedikto, šv. Skolastikos, šv. Mauro, šv. Placido ir visų šv. Benedikto ordino šventųjų dienomis aplankiusiems šv. Benedikto ordino bažnyčias. Ši visame pasaulyje galiojusi bulė buvo labai svarbi benediktinams ir benediktinėms, ji įtvirtino pagrindinius ordino šventuosius ir jų pagerbimui skirtas dienas.“

Nemažai yra pamokslų, sakytų įvairiose bažnyčiose laidotuvių, vedybų ir kitomis progomis. Antai vien Lietuvos dominikonų ordino provincijolo Mykolo Vainilavičiaus (m. 1694) gedulingų pamokslų yra trys (žr. priedą, nr. 57–59). Proginių pamokslų geografija nesiriboją Vilniumi. Be Pranciškonų ir kitų Vilniaus bažnyčių (Katedros, Šv. apaštalų Petro ir Povilo, Šv. Dvasios), pamokslai sakyti Antalieptės, Subačiaus, Šešuolių, Derečino, Berezos ir kitų vietovių bažnyčiose. Tokių pamokslų yra paskelbę ir spaustuvės vadovai P. Novickis (žr. priedo nr. 35) bei V. Stepurevičius (žr. priedo nr. 47–48). Apskritai, kalbant apie tokius leidinius, gana sunku nustatyti, ar pamokslai skirtini religinės praktikos leidinių teminei grupei, ar jie gali taikyti ir į grožinę literatūrą, t. y. kiek, mūsų supratimu, jie yra originalūs. Čia vadovaujamosi D. Narbutienės nuostata [13, 126]: „jeigu kalba sklido iš sakyklos bažnyčioje, tai jos tekstą galime skirti prie pamokslų. Jei diskurso vieta ir laikas tada liko neapibrėžti, veikiausiai turime reikalą su grožinės literatūros ar paraliteratūriniu reiškiniu.“

Kaip atskirą šios teminės grupės pogrupį būtų galima išskirti teologinę literatūrą (7 pavadinimų leidiniai). Čia pirmiausia minėtina Antano Bonaventūros Bujalskio (1726–1782) kūryba. Jis laikomas vienu žymiausių Lietuvos teologų pranciškonų. Kilęs iš kilmingos lietuvių giminės, jis buvo Lietuvos pranciškonų provincijos provincijolas (1763–1766), Vilniaus (1766–1769) ir Valkininkų (1772–1782) pranciškonų vienuolynų gvardijonas, parašė ir paskelbė aštuonis teologijos, asketikos, logikos, metafizikos veikalus. Penki iš jų buvo išspausdinti Pranciškonų spaustuvėje, visi jie yra LMAVB (25 egzemplioriai). Jo veikalai (iš viso jų paskelbė 13 [21, 249–250]) buvo skaitomi, nagrinėjami, įvairių mokyklų naudojami kaip mokymo priemonė. Šių leidinių tiražai buvo dideli, todėl išliko daug tų pačių veikalų egzempliorių. Vieni jų su akivaizdžiais dažno skaitymo liudijimais (daug rankraštinių marginalijų, proveniencinių įrašų), kiti – visiškai švarūs, nesupjaustytais lapais.

Literatūros grupė (grožinė literatūra ir publicistika) neskaitlinga, LMAVB yra tik penki tokie veikalai – 7,5 proc. visų LMAVB saugomų Pranciškonų spaustuvės leidinių. Tai vietinių autorių grožinės literatūros kūriniai ir verstiniai veikalai. Minėtinos dvi šioje spaustuvėje išleistos dramos, sukurtos vietos autorių. *Cicerono* (žr. priedą, nr. 36), išspausdinto 1752 m. ir suvaidinto Žyroviečių bazilijonų mokyklos mokinių, autorius – Vilniaus bazilijonų vienuolyno vyresnysis, literatas ir vertėjas Samuelis Novickis, muzikos autorius – Boguslavas Zgirska iš to paties vienuolyno. Tai nedidelės apimties veikalas, dedikuotas Polocko bazilijonų vienuolyno abatui Antonijui Młodowskiui (Antonin Młodowski). Pjesės pradžioje išspausdintas ne tik veikiančių asmenų, bet ir atlikėjų sąrašas. Spektaklyje vaidino Ašmenos teisėjo sūnus Juozapas Skarbek-Važinskis, Brastos taurininko sūnus Konstantinas Pšeklovskis, Lietuvos bajorai Liudvikas Giedraitis bei Liudvikas Rimaševskis ir kiti.

Antrasis dramatis kūrinys – 1755 m. išspausdinta tragedija *Lisimachas* (žr. priedą, nr. 43). Dramos centre – Aleksandro Makedoniečio karvedys, Trakijos valdovas Lisimachas (apie 361–281 pr. Kr.), kovojęs su kitais diadochais (karvedžiais) dėl valdžios, pasiskelbęs Trakijos ir Makedonijos karaliumi. Pjesės intriga grįsta Lisimacho, jo sūnaus Agatoklio, žmonos Arsinojos

ir jos sūnaus iš pirmos santuokos Aminto priešprieša – visų jų siekiu valdžios. Šio veikalų antraštiniame lape autorius nenurodytas, lenkų bibliografsai pjesės autorystę yra priskyre Mykolui Kazimierui Sapiegai [4, 403], bet tikriausiai tai kitas Sapiega – LDK pakancleris Mykolas Antanas (1711–1760), mėgęs teatrą ir poeziją, iš prancūzų į lenkų kalbą išvertęs ir 1753 m. paskelbęs Voltero *Zairą ir Orozmaną* [19, 114]. Ir *Lisimacho* dramų siužetui M. A. Sapiega pasinaudojo prancūzų (tikriausiai Charleso de la Rue) veikalu, bet, skirtingai nei teigia šiandienos lietuvių bibliografsai [26, 224], manytina, kad lenkiškojo *Lisimacho* autorystę priskirti vien prancūzui, o M. A. Sapiegai palikti tik vertėjo (šių dienų supratimu) statusą irgi vargu ar teisinga. Mat ir veikalų antraštiniame lape pabrėžta, kad tai ir autoriaus kūrybos, ir vertimų samplaika – be pačios dramų, knygoje yra jo poezijos posmų, epigramų, mįslių.

Apskritai, kalbant apie XVII–XVIII a. literatūrą, skirstyti ją pagal žanrus gana sunku, nes jie dar tik formavosi, jiems būdingas sinkretiškumas. Antai, kokiai grupei tektų priskirti vienuolio Mykolo Radomskio (Michał Radomski, 1706–1762) veikalą *Lenkiška estafetė* (žr. priedą, nr. 41), išspausdintą Pranciškonų spaustuveje 1757 metais? Veikalą sudaro autoriaus laišksai įvairiems pareigūnams: LDK etmonui, LDK kancleriui, Polocko kaštelionui, Minsko pataurininkiui, taip pat Žemaičių vyskupui ir pan. Tai nėra konkretiems asmenims adresuoti laišksai, tai kreipimasis į tam tikras pareigybes, anoniminius asmenis, pavyzdžiui, į „didžiai gerbiamą Krokuvos poną“. Kaip teigia pats autorius savo pabaigos žodyje skaitytojams, tai viešoji korespondencija. Tekstas kiekviename sakinyje prisodrintas lotyniškų intarpų, autorius teigia esąs rašytojas *ad pretium* (tikrasis rašytojas), pateikiantis nuosaikumo liudijimą (*testimonium de modesto*). Galėtume sakyti, kad dabarties terminais ši knyga – publicistikos veikalas ir kartu tipiškas baroko literatūros pavyzdys.

Iš verstinės grožinės literatūros kūrinių LMAVB saugomas itin populiarus XVII–XVIII a. veikalas, jau minėtas škotų rašytojo J. Barclay'aus (1582–1621) eiliuotas herojinis epas *Argenidė*, pirmą kartą išleistas 1621 m. Paryžiuje lotynų kalba. Vien XVII a. įvairiose Europos leidyklose lotynų kalba jis buvo perleistas 30 kartų, išverstas į daugelį kitų kalbų. Jame pasakojama Argenidės, Sicilijos karaliaus Meleandro dukters, ir jaunuolio Poliarcho meilės istorija, bet tai nėra meilės romanas. J. Barclay'us tik pasinaudojo antikinio romano siužetu, jį pritaikė ir sukūrė naują žanrą – politinį romaną. Į lenkų kalbą pirmąkart šį veikalą išvertė Wacławas Potockis (1621–1696), vienas žymiausių baroko epochos lenkų poetų, bet *Argenidė* lenkų kalba pirmąkart buvo paskelbta tik 1697 metais, jau po vertėjo mirties. LMAVB esanti 1756 m. Pranciškonų spaustuveje išleista *Argenidė* į lenkų kalbą buvo išversta Valentino Višinskio (Walenty Wyszynski, 1684–1754). Šis veikalas buvo itin mėgiamas LDK skaitytojų, jo citatas dažnai naudojo įvairūs LDK autoriai. Kaip teigia Asta Vaškeliėnė, „šis škotų poetas ir rašytojas [John Barclay] LDK proginiėje literatūroje greta kitų autorių cituojamas iki pat XVIII a. vidurio“ [23, 173].

Istorijos veikalų tėra vienas. Tai iš prancūzų kalbos išversta ir 1753 m. išleista Portugalijos revoliucijos istorija (žr. priedo nr. 60), pirmąkart paskelbta dar 1690 m. prancūzų kunigo, istoriko Aubert'o René Vertot (1655–1735). Be šios knygos, A. R. Vertot yra parašęs Švedijos, Maltos ir kitų šalių istorijas.

LMAVB turi ir Pranciškonų spaustuveje 1757 m. išleistą matematikos vadovėlį (žr. priedo nr. 31). Jį parašė LDK kamarninkas Antanas Lenčevskis (Antoni Lenczewski). Vadovėlis matematikos istorijos požiūriu itin klasikinis, bet, be matematikos, jame galima rasti ir įvairios kitokios informacijos – žinių apie matus, Europos valstybių monetas, istorinių ir filosofinių intarpų ir pan. Autorius, rašydamas šią knygą, rėmėsi to meto Europos mokslo autoritetais – minimas vokiečių filosofas Christianas Wolffas (1679–1754), į mokslo istoriją įėjęs kaip Wolffo teorijos autorius. A. Lenčevskis vertinamas ir kaip naujų matematinių terminų lenkų kalba kūrėjas [18].

Autoriai. Dauguma LMAVB saugomų Pranciškonų spaustuvės leidinių autorių – dvasininkai, pasauliečių itin mažai (iš tokių – jau minėtas *Lisimacho* dramą sukūręs M. A. Sapiega). Pranciškonai autoriai, žinoma, vyrauja, bet oficina mielai spausdino ir benediktinų (pavyzdžiui, Stanislovo Ščigelskio ir kt.), dominikonų (Mykolo Vainilavičiaus, Aleksandro Daugėlos), bazilijonų (Samuelio Novickio), karmelitų (Feliciano Ciapinskio) bei kitų vienuolių (pigorų, misionierių) autorių veikalus. Lenkų ir lotynų kalbomis rašę autoriai sudaro visišką daugumą, verstinių kūrinių autorių – tik keletas (J. Barclay'us, A. R. Vertot, Giovanni Pietras Pinamontis, Louis de Blois) ir, kaip minėta, dėl kitokios to meto vertimo iš kitų kalbų sampratos (versti tuo metu reiškė pritaikyti, perkurti, o ne kuo tiksliau perteikti kitakalbio autoriaus mintį, kaip kad yra priimta dabar) gana sudėtinga tokius veikalus skirstyti į originaliuosius ir verstinius (minėtas M. A. Sapiegos ir Ch. de la Rue atvejais).

Yra anoniminių veikalų. Jų antraštiniame puslapyje, pavyzdžiui, nurodoma, kad veikalas parašytas dviejų kunigų pranciškonų, bet jų pavardės neatskleistos (žr. priedo nr. 29). Taip pat yra kolektyvinių autorių. Jų veikalas pristatomas kaip visos vienuolijos ar kokio nors kito kolektyvo kūrinys. Tai būdinga sveikinimų, panegiriniams leidiniams. Pavyzdžiui, Aleksandru Sapiagai (Aleksander Michał Sapieha, 1730–1793) tapus Polocko vaivada, 1755 m. tokia *Gratullatio* buvo išspausdinta Bazilijonų provincijos vardu (žr. priedo nr. 24). Panašus sveikinimas Dominikonų ordino vardu buvo paskelbtas, kai 1762 m. Ignotas Masalskis tapo Vilniaus vyskupu (žr. priedo nr. 39).

Kai kurių kūrinių autoriai tik spėjami, antraštiniuose puslapiuose jie arba visai nenurodyti, arba pažymėti tik inicialais. Antai, proginės literatūros kūrinių *Kristaus kančia, elogijais apsaikyta* Vilniaus pranciškonų konvento vardu dedikuotą Krokuvos vaivada, Seimo maršalkai Jonui Karoliui Čartoriskui (Jan Karol Czartoryski, m. 1680), manoma, parašė Jonas Jeronimas Šemeta (Joannes Hieronimus Szemet), pasirašęs tik inicialais J.H.S (žr. priedo nr. 53). Panašų elogiją, skirtą Vilniaus vyskupui Jurgiui Tiškevičiui (Jerzy Tyszkiewicz, 1596–1656), jis buvo išspausdinęs ir anksčiau, 1653 metais [25, 237], taip pat buvo vienas iš Kražių kolegijos studentų kolektyvinio kūrinio *Žemaitijos skydas (Clypeus Samogitiae... Vilnius, Vilniaus akademijos spaustuvė, 1631)* autorių [15, 32].

Leidinių kalba. Pirmieji Vilniaus pranciškonų spaudiniai buvo lotynų kalba. Tai suprantama, nes lotynų, kaip XVII amžiaus LDK spaudinių kalba, tuo metu dar buvo vyraujanti, XVIII a. ją keitė lenkų kalba. Panašūs poslinkiai matyti ir LMAVB esančiuose Pranciškonų spaustuvės leidiniuose: iš 20 XVII a. išleistų leidinių lotynų kalba yra 10, lenkų kalba – 10; iš 47 XVIII a. išleistų leidinių lenkų kalba yra 32, lotynų – 13, lietuvių kalba – du.

Kaip minėta, bibliografai yra užfiksavę 13 Vilniaus pranciškonų išleistų knygų lietuvių kalba [11, 681]. LMAVB tokių yra tik dvi. Viena jų, itin paklausi XVII–XIX a. lietuviška knyga – lietuvių raštijos kūrėjo, pirmojo katalikiškų evangelijų vertėjo jėzuito Jono Jaknavičiaus (1589–1668) parengtos *Lenkiškos ir lietuviškos evangelijos* (žr. priedo nr. 26). Manoma, kad ši knyga pirmąkart galėjo būti išleista 1637 metais. 1647 m. ją išspausdino Vilniaus jėzuitų akademijos spaustuvė, nuo 1679 iki 1803 m. spaudinį pakartojo net 22 kartus. Vilniaus pranciškonų spaustuvė *Lenkiškas ir lietuviškas evangelijas* pirmąkart išspausdino 1767, perleido 1770, 1774 ir 1776 metais. Ši knyga, be Vilniaus akademijos ir Vilniaus pranciškonų, dar buvo spausdinama Vilniaus bazilijonų, Vilniaus pigorų ir kitose spaustuvėse – iš viso ji buvo išleista daugiau kaip 40 kartų [11, 136–144].

Kita lietuviška knyga – Simono Jakštavičiaus (apie 1720–po 1779), Papilio klebono (1764–1777), parengta maldaknygė lietuvių kalba su nedideliu giesmynėliu bei šventųjų gyvenimo skaitiniais („su trumpais priklo-days, giesmiemis ir ziwatays szwėtųju cielu metu ... isz pawozniu

autoriu iszrinktays“) (žr. priedo nr. 27). Knygelėje taip pat yra ciliuota panegirika lenkų kalba Koscialkovskių giminei ir dedikacija Vilkmėrgės pavieto vyriausiajam vėliavininkui Jonui Zindran-Koscialkovskiui. Egzempliorius buvo itin naudojamas, todėl sunykęs, be pradžios. Šio leidinio antroji ir trečioji laida jau buvo išspausdinta ne Pranciškonų, bet Vilniaus bazilijonų spaustuvėje.

Leidinių poligrafinis ir meninis lygis. Istoriografijoje įsivyravo nuomonė, kad Vilniaus pranciškonų spaustuvės leidiniai buvo ne kažin kokio poligrafinio ir meninio lygio. V. Užtupas rašė [22, 433]: „Apskritai Vilniaus pranciškonų spaustuvė, veikusi šimtą dešimt metų, nepadarė nei ryškios pažangos, nei įnešė ką naujo į knygų spausdinimo istoriją, nebent, pradėję masiškiau leisti lietuviškas knygas, spaustuvininkai sugebėjo daugiau knygų paskleisti tarp paprastų žmonių bei pramokyti juos nors darytos, bet vis tiek lietuvių kalbos, o taipogi ir rašto.“ Su tuo sutikti galima tik iš dalies. Iš tikrųjų pranciškonų leidiniuose neretai pasitaiko korektūros klaidų (ypač antraštiniuose puslapiuose), jos dažnai taisytos ranka ar įkljomis. Kaip pavyzdį būtų galima nurodyti Vilniaus pranciškonų vienuolyno valdytojo Faustino Bronackio panegiriką (žr. priedo nr. 6), skirtą šv. Kazimierui, su dedikacija Žemaičių vyskupui Kazimierui Pacui. Leidinys išspausdintas ne itin kokybiškai – antraštiniame lape korektūros klaida, ji taisyta ranka. Tokių korektūros klaidų gana daug šios spaustuvės pirmųjų dešimtmečių leidiniuose. Ypač dažnai trūksta kietosios L raidės spaudiniuose lenkų kalba. Bet yra ir labai gerai išspausdintų knygų, pavyzdžiui, A. B. Bujalskio veikalai. Šio autoriaus knygos, lyginant su kitais Vilniaus pranciškonų spaustuvės leidiniais, išspausdintos gana kultūringai: kruopštus rinkimas, nėra akivaizdžių korektūros klaidų, dažnai įdedama *Errata*. Gal visi šie dalykai priklausė ir nuo pačių autorių? A. B. Bujalskio, patyrusio teologo ir rašytojo, atvejais tai patvirtintų.

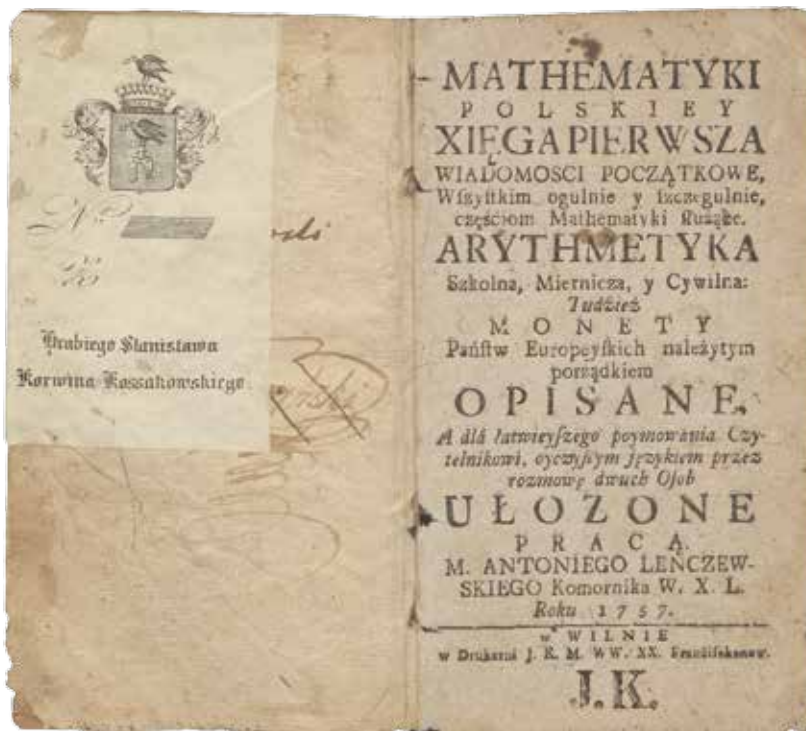
Kai kurie leidiniai puošti inicialais, iš jų komponuojami antraštiniai puslapiai. Antai vieno iš teisinių dokumentų, saugomų LMAVB, antraštinis lapas sukomponuotas iš ornamentuotų raizytinių inicialų (žr. priedo nr. 1). Tai nebuvo Vilniaus pranciškonų spaudai būdingas ir dažnai pasitaikantis dalykas, bet jis rodo, kad spaustuvė turėjo poligrafinių priemonių (arba jas skolinosi) ir puošnesniems leidiniams parengti. Iš kitų Vilniaus pranciškonų spaustuvės leidinių puošybos elementais (puošniu herbu ir vinjetėmis) išsiskiria jau minėtas kolektyvinis kūrinys – Lietuvos bazilijonų provincijos sveikinimas A. Sapiagai, tapus Polocko vaivada (žr. priedo nr. 24).

Visų leidinių puošyba tiesiogiai priklausė nuo veikalų žanro. Antai panegirikose yra herbinių raizinių, ornamentinės puošybos; gedulinguose pamoksluose – vinječių su pavaizduota laidotuvių atributika (karsto, kapo ir panašiais vaizdais), vadinamaisiais gedulingais ornamentais. I. Kažuro yra pateikusi tokių pavyzdžių Vilniaus pijorų spaustuvės leidiniuose [10, 38], bet lygiai tokie pat ornamentai buvo naudojami ir Vilniaus pranciškonų spaustuvės. Pavyzdžiui, V. Stepurevičiaus laidotuvių pamoksle (žr. priedo nr. 48), mirus didikui Mykolui Sumorokui, panaudotos tipiškos laidotuvių pamokslų vinjetės, vaizduojančios karstą. Jos gana primityvios, neišsiskiria originalumu nei menine kokybe. Visa tai rodo, kad tos pačios ornamentinės plokštelės buvo naudojamos įvairių spaustuvių veikloje – jos buvo kopijuojamos, nuomojamos, perperkamos ir pan. Specialiai sukurtų raizinių Pranciškonų spaudiniuose, dabar esančiuose LMAVB, nerasta. Naudoti faktotumai (inicialiniai ornamentai, kuriuose spaustuvininkas įspausdavo reikiamą raidę), kaip antai į lenkų kalbą išverstoje žymaus jėzuitų teologo G. P. Pinamončio (1632–1703) parengtoje maldaknygėje *Palengvinimas kryžiaus, arba kentėjimo paskatos* (žr. priedo nr. 40). Ji mažo patogaus formato, dailiai surinkta, su vinjetėmis ir neįmantriais faktotumais. Placido Novickio 1778 m. pamoksle, išspausdintame Vilniaus pranciškonų spaustuvės (žr. priedo nr. 35), panaudotos lygiai tokios pat vinjetės (atsklamos) su gėlėmis ir dviem gausybės ragais, kaip kad kiek anksčiau (1764, 1765, 1771 m.) kitų Vilniaus spaustuvių leidiniuose (Vilniaus pijorų ir

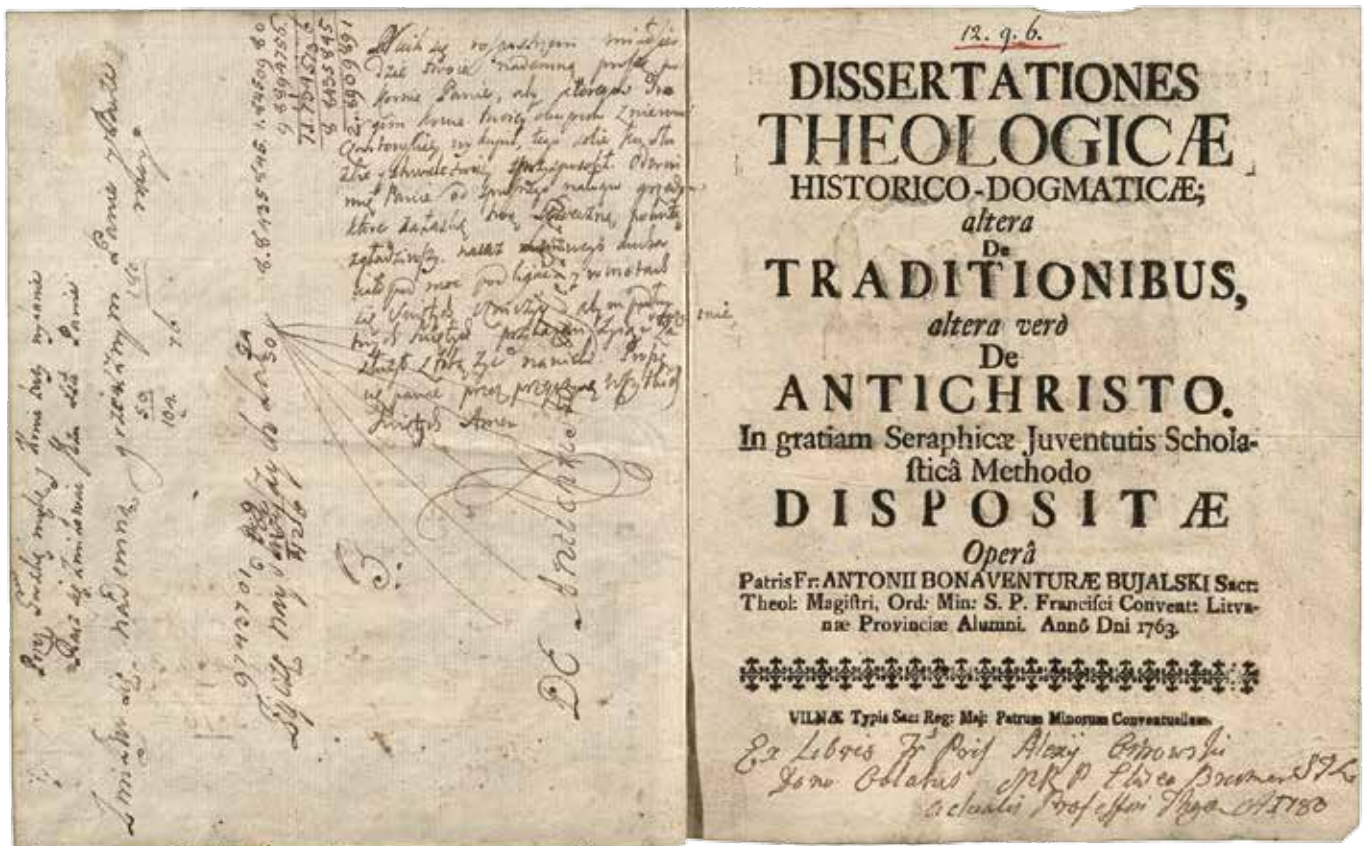
Vilniaus bazilijonų [10, 50]). Taigi Pranciškonų spaustuvės leidinių ornamentika būdinga ir kitų to meto Vilniaus spaustuvių – Vilniaus akademijos, Bazilijonų, Pijorų – leidiniams. Apskritai, XVII–XVIII a. Vilniaus spaudinių poligrafinė ir meninė kultūra dar tebelaukia įdėmesnių tyrimų.

Apibendrinimas. Nuo tada, kai 1686 m. buvo įkurta atskira Mažesniųjų brolių konventualų (pranciškonų) Lietuvos provincija, o 1731 m. – tokia pat savarankiška Mažesniųjų brolių observantų (bernardinų) provincija, pranciškonai tapo itin populiaru vienuolija Lietuvoje. Bernardinas Julius Sasnauskas, apmąstydamas istorinę pranciškonų veiklą Lietuvoje, apie pranciškonus konventualus, pranciškonų šakos brolius, yra rašęs [20, 6]: „net ir tada, 1340-aisiais, pagonių išžudyti iki vieno, jie kažin kaip išlaikė Vilniuje savo *locus fratrum*, paslapčių ir stebuklų apipintą vietelę, sulaukė valstybės krikšto, sakytum, klasikinio velykinio scenarijaus. Dar kiek laiko, ir jie šiame mieste – didieji tikėjimo mokytojai, naujų tradicijų kūrėjai, dvasiniai autoritetai.“ Drįstume teigti, kad tam padėjo ir Pranciškonų spaustuvės išleistos knygos.

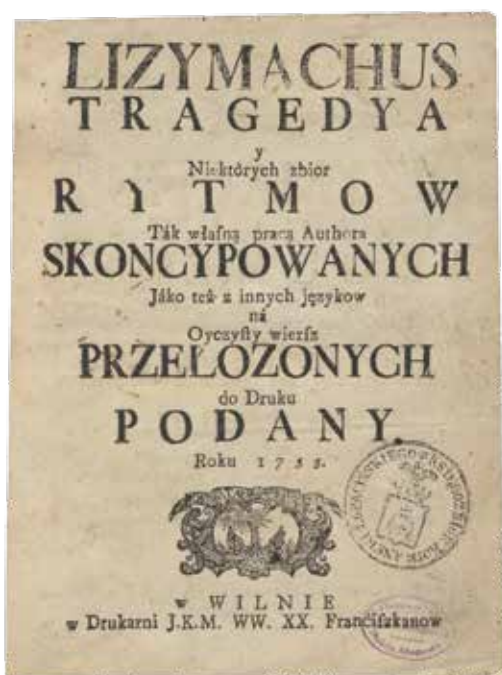
Pranciškonų spaustuvės steigties Vilniuje XVII a. septintą dešimtmetį paskatos buvo ir idėjinės – skleisti tikėjimą, pasitelkiant spausdintą žodį, ir praktinės – parūpinti pranciškonų bendruomenei reikalingų spausdintų knygų, kurių negebėjo pasiūlyti kitos to meto Vilniaus spaustuvės. Tokių knygų reikmė buvo didelė. Pranciškonų spaustuvės leidiniai įsiliejo į LDK leidinių visetą ir jį reikšmingai pagausino. LMAVB saugomi šios spaustuvės leidiniai atspindi XVII–XVIII a. Vilniaus spaustuvių veiklos kasdienybę. Nors nagrinėjamų temų atžvilgiu jie nėra įvairūs (vyrauja tikiybinių literatūra), vis dėlto parodo bendruosius to meto leidybos polinkius (pagal tematiką, kalbas, autorius ir pan.). Šiandien, turėdami tik dviejų Vilniaus spaustuvių (Akademijos ir Bazilijonų) išsamius istorijos tyrimus, vadinamosios mažosios Pranciškonų spaustuvės veiklą tegalime vertinti ribotai – tam trūksta išsamesnių duomenų. Ateities tyrimai turėtų atsakyti į klausimą, kada per gyvavimo šimtmetį (1671–1781) jos veikla iš tikrųjų buvo nutrūkusi ir kodėl taip buvo atsitikę. Atidžiai patyrinėjus Pranciškonų spaustuvės istoriją ir šios oficinios leidinius, žymiai ryškiau atsiskleistų ir bendras LDK spaudos istorijos vaizdas. LMAVB saugomi šios oficinios leidiniai iškalbingai tai liudija.

Antonio Lenčevskio *Matematika...* (1757), buvusi Stanislovo Korvino Kosakovskio asmeninėje bibliotekoje. LMAVB RSS L-18/405

Antano Bonaventūros Bujalskio *Istorinių dogminių teologijos disertacijų...* (1763) antraštinis lapas su skaitytojų marginalijomis. LMAVB RSS L-18/580

Dramos *Lisimachus* antraštinis lapas. Knyga iš Igno Domininko Pranciškaus Lopacinskio bibliotekos Kairėnuose. LMAVB RSS L-18/302

Dramos *Ciceronas* (1778) egzempliorius iš Žyroviečių bazilijonų vienuolyno bibliotekos. LMAVB RSS L-18/1250

LITERATŪRA

1. BARONAS, Darius. *Vilniaus pranciškonų kankiniai ir jų kultas XIV–XX a.*: istorinė studija ir šaltiniai. Vilnius: Aidai, 2010. 273 p.: iliustr. (Studija Franciscana Lituanica, t. 4). ISBN 978-9955-656-94-4.
2. BRAZIŪNIENĖ, Alma. Pranciškonų spaustuvė. In: *Knygotyra*: enciklopedinis žodynas. Vilnius: Alma littera, 1997. 413 p.: iliustr. ISBN 9986-02-352-1.
3. DETTLAFF, Marek. *Bracia Mniejsi Konwentualni (Franciszkanie) w Wilnie do 1864 roku*. Vilnius: Pranciškonų kultūros centras, 2017. 359 p.: iliustr., faks. (Studija Franciscana Lituanica, t. 6). ISBN 978-609-95291-2-7.
4. *Dramat staropolski od początków do powstania sceny narodowej*: bibliografija. Oprac. Władysław Korotaj, Jadwiga Szwedowska, Magdalena Szymańska. Wrocław; Warszawa; Kraków: zakład narodowy im. Ossolińskich, 1965. T. 1, Teksty dramatyczne drukiem wydane do r. 1765. XXXVI, 540 p.
5. KAMUNTAVIČIENĖ, Vaida. Švento Benedikto regulos adaptacija Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės benediktinių vienuolynuose. *Logos*, 2014, [t.] 79, p. 123–136. ISSN 0868-7692.
6. KANTAK, Kamil. *Franciszkanie polscy*. Kraków: nakł. prowincji polskiej oo. Franciszkanów, 1938. T. 2, 1517–1795. XII, 498 p.
7. KAWECKA-GRYCZOWA, Alodia, et al. *Drukarze dawnej Polski od XV do XVIII wieku*. Wrocław; Kraków: zakład Narodowy im. Ossolińskich – wydawnictwo PAN, 1959. Z. 5, Wielkie Księstwo Litewskie. XVII, 272 p.
8. KAŽURO, Ina. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės spaustuvių privilegijos. *Knygotyra*, 2017, t. 68, p. 38–82. ISSN 0204-2061. DOI: <https://doi.org/10.15388/Knygotyra.68.10716>.
9. KAŽURO, Ina. *Vilniaus bazilijonų vienuolyno spaustuvės veikla 1628–1839 m.*: daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2019. 281 p.

10. KAŽURO, Ina. XVIII a. antrosios pusės Vilniaus spaustuvininkų ornamentai kaip knygos istorijos šaltinis. *Knygotyra*, 2019, t. 73, p. 26–61. ISSN 0204-2061. DOI: <https://doi.org/10.15388/knygotyra.2019.73.33>
11. *Knygos lietuvių kalba*. Vilnius: Mintis, 1969. T. 1, 1547–1861. LXIII, 728 p.: iliustr. (Lietuvos TSR bibliografija. Ser. A).
12. LEBEDYS, Jurgis. *Lietuvių kalba XVII–XVIII a. viešajame gyvenime*. Vilnius: Mokslas, 1976. 276 p.
13. NARBUTIENĖ, Daiva. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos lotyniškoji knyga, XV–XVII a.* Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2004. 245 p.: iliustr. ISBN 9955-475-83-8.
14. NAVICKIENĖ, Aušra. Bazilijonų spaustuvė. In: *Knygotyra: enciklopedinis žodynas*. Vilnius: Alma littera, 1997, p. 43–44. ISBN 9986-02-352-1.
15. NEDZINSKAITĖ, Živilė. Kražių kolegijos dėstytojų ir studentų literatūrinė veikla XVII amžiuje: Žemaičių vyskupams skirti kūriniai. *Senoji Lietuvos literatūra*, 2017, t. 44, p. 15–52. ISSN 1822-3655.
16. PETRAUSKIENĖ, Irena. Pranciškonų spaustuvė. In: *Tarybų Lietuvos enciklopedija*. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1987, t. 3, p. 431.
17. PETRAUSKIENĖ, Irena. *Vilniaus akademijos spaustuvė, 1575–1773*. Vilnius: Mokslas, 1976. 245 p.: iliustr.
18. Polska klasyka naukowa i techniczna w sieci. In: *HINT: historia, nauka, technika [interaktyvus]* [žiūrėta 2021-08-10]. Interneto prieiga: <http://hint.org.pl/hid=D80E1>.
19. ROMANIUK, Przemysław P. Michał Antoni Sapieha. In: *Polski słownik biograficzny*. Warszawa; Kraków: Polska Akademia Nauk. Institut Historii im. Tadeusza Manteuffla, 1994, t. 35/1, z. 144, p. 110–115. ISBN 83-86301-44-9.
20. SASNAUSKAS, Julius. Kai ateina pranciškonai. In: *Pranciškonai Lietuvoje*. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2017, p. 6–7.
21. *Słownik polskich teologów katolickich = Lexicon theologorum catholicorum Poloniae*. Pod redakcją Hieronima E. Wyczawskiego, Ludwika Grzebienia, Józefa Mandziuka. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 1981. T. 1. 614 p.
22. UŽTUPAS, Vilius. *Lietuvos spaustuvės, 1522–1997*. Vilnius; Kaunas: XXVII knygos mėgėjai: V. Užtupas, 1998. 607 p.: iliustr., faks., portr. ISBN 9986-425-44-1.
23. VAŠKELIENĖ, Asta. *XVIII amžiaus Lietuvos lotyniškoji proginė literatūra: genologiniai aspektai*: daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas; Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2012. 272 p.
24. VLADIMIROVAS, Levas. *Knygos istorija: Senovė. Viduramžiai. Renesansas. XVI–XVII amžius*. Vilnius: Mokslas, 1979. 544 p.: iliustr.
25. *XVII a. Lietuvos lotyniškų knygų sąrašas*. Sudarė Daiva Narbutienė, Sigitas Narbutas. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998. 345 p.: iliustr. ISBN 9986-513-52-9.
26. *XVIII a. Lietuvos knygų lenkų kalba: kontrolinis sąrašas*. Sudarytojos Marija Ivanovič, Karina Basiul. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2015. 679 p. ISBN 978-609-405-114-2.

Priedas. Pranciškonų spaustuvs leidinių Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje sąrašas

1. Acta stanow Wielkiego Xięstwa Litewskiego na pospolite ruszenie vigore laudum Wileńskiego 14. Augusti 1698 postanowionego między Ławnem a Pużewiczami w powiecie Grodzieńskim zgromadzonych ... – W Wilnie : w drukarni Oycow Franciszkanow, 1699. – [68] p. : inic., vinj. ; 2°. L-17/2-33.
2. Anjoł w cieľe, apostoł w słowach, w dziełach osobliwy y wielki cudotworca s. Wincenty Ferreryusz, wyznawca Zakonu Kaznodziejskiego, cudami po całym świecie sławny ... – W Wilnie : w drukarni J. K. M. u XX. Franciszkan., 1761. – [8], 112 p. : vinj. ; 8°. L-18/163.
3. Barclay, John. Argenida ... : z łacińskiego języka na wierz polski przetłumaczoney ... przez x. Waleryana Wyszynskiego, szkoł pobożnych kapłana roku pańskiego 1743 ... – W Wilnie : w druk. XX. Franciszkanów, 1756. – [16], 715, [1] p. : inic., vinj. ; 8°. L-18/82.
4. Benedictus, šventasis Monte Kasino abatas. Regula świętego oycy Benedykta : z łacińskiego na polski język teraz pilniey niż kiedy przełożona. – W Wilnie : w drukarni oycow Franciszkanow, 1677. – [4], 235, [9] p. : vinj. ; 8°. L-17/16.
5. Blois, Louis de. Zdania wyborne z xiąg Błozyusza opata Z. S. Benedykta ... – W Wilnie : w drukarni J. K. M. u XX. Franciszkanow, 1778. – [12], 166, [26] p. : vinj. ; 8°. L-18/181.
6. Bronacki, Faustyn. Imie chwalebne Kazi[mi]erza s. Koronie Polskiej y W. X. L. nie małe pożytki odsciepiencom ... do Kazimierza Paca ... – W Wilnie : w drukarni O. Franciszkanow, 1684. – [11] lap. : herbas, vinj. ; 4°. L-17/169.
7. Bujalskis, Antanas Bonaventūra. Binae dissertationes theologicae historico-critico-dogmaticae : altera de invocatione et adoratione sanctorum, nec non eorum imaginibus ac reliquiis, altera vero de symbolis catholicae fidei ... – Vilnae : typis Sac. Reg. Maj. patrum Minorum Conventualium, [1761]. – [8], 96 p. : vinj. ; 4°. L-18/254.
8. Bujalskis, Antanas Bonaventūra. Disputatio theologica critico-dogmatica de reali Christi praesentia sub Eucharisticis speciebus ... – Vilnae : typis Sac. Reg. Majestatis patrum Minorum Conventualium, 1764. – [2], 152, [2] p. : vinj. ; 4°. L-18/519.
9. Bujalskis, Antanas Bonaventūra. Dissertationes theologicae historico-dogmaticae : altera de traditionibus, altera vero de Antichristo ... – Vilnae : typis sac. reg. maj. patrum Minorum Conventualium, 1763. – [8], 117, [3] p. : vinj., herbas ; 4°. L-18/580.
10. Bujalskis, Antanas Bonaventūra. Grzesznik zachęcony krotkością i łatwością do codziennego przez cały miesiąc rozmyślenia o rzeczach ostatecznych ... – W Wilnie : w drukarni JKM. XX. Franciszkanow, 1776. – [20], 146, [6] p. : vinj. ; 8°. L-18/461.
11. Bujalskis, Antanas Bonaventūra. Mowy x. Bonawentury Bujalskiego ... pod czas urzędu prowincjalstwa według prawa przy klasztornych wizytach oraz innych okolicznościach do zakonników miane : z przyłączeniem dwóch kazań tegoż autora ... – W Wilnie : w drukarni OO. Franciszkanów, 1772. – [5], 252, [9] p. ; 4°. L-18/693.
12. Bujalskis, Antanas Bonaventūra. Tractatus theologicus historico-critico-dogmaticus de Divini Verbi incarnatione ... – Vilnae : typis Sac. Reg. Majestatis patrum Minorum Conventualium, 1766. – [2], 393, [6] p. : vinj. L-18/573.
13. Bujalskis, Antanas Bonaventūra. Tractatus theologicus historico-critico-dogmaticus de Sacra Scriptura ... adversus haeticos variorum saeculorum ... : in gratiam seraphicae juventutis scholastica methodo dispositus ... – Vilnae : typis Sac. Reg. Maj. patrum Minorum Conventualium, 1762. – [16], 458, [10] p. : herbas, vinj. ; 4°. L-18/576.
14. Bujalskis, Antanas Bonaventūra. Zakonne medytacye na cały tydzień we trzech częstkach dla duchowney wygody i zbawiennego zakonney braci pożytku ułożone ... – W Wilnie : w drukarni J. K. M. Xięży Franciszkanow, 1770. – [2], 200, [6] p. : vinj. ; 8°. L-18/690.
15. Chrościński, Wojciech Stanisław (vertėjas). Joba cierpiącego historia w Piśmie Świętym wyrazona, a ná wiersz oyczysty z łacińskiego ... przetłumaczona. – W Wilnie : w drukarni J. K. M. WW. XX. Franciszkanow, 1759. – 146 p. : vinj. ; 8°. L-18/44.

16. Ciapiński, Felician. *Decor Carmeli ad videndam gloriam Domini Dei ... pro commoditate ... Ord. Carmelitarum ... : ex mandato ... Feliciani Ciapiński ... dispositus et impressus.* – Vilnae : typ. S. R. M. FF. Francisc., 1758. – [8], 15, 133, [3] p. : vinj. ; 8°. L-18/1279.
17. Coronelli, Vincentius. *Litterae pastorales, seu Ordinationes ... Latino redditae stylo.* – Vilnae : reimpressa typis Franciscanis, 1702. – 52 p. : inic., vinj. ; 4°. KJ4610 Jabl.
18. Corvinus, Franciscus Iosephus. *Norma regularis, seu Decreta post divisionem factam a Russia in Comitibus primis provincialibus provinciale ...* . – [Vilnae] : [typis Franciscanis?], [1687]. – [28] p. ; 4°. KJ4610 Jabl.
19. Daugėla, Aleksandras. *Kaidan želazny doczesney niewoli przerobiony ... przy pogrzebowym akcie ... Stephana Moroza ... woyta Wileńskiego...* . – Vilnae : typis Franciscanis, 1671. – 1706. [58] p. ; 4°. L-18/1151.
20. Dłuskis, Jokūbas Pranciškus. *Antiquitas Minorum conventualium in Magno Ducatu Lithuaniae, eiusq[ue] a provincia Poloniae, et Russiae independentia ...* . – Vilnae : typis Franciscanis, 1671. – [12] p. : inic., vinj. ; 4°. KJ4610 Jabl.
21. Fronckevičius, Florijonas. *Theoremata theologica ex libris sententiarum subtilissimi doctoris Ioannis Duns Scoti deprompta ...* . – Vilnae : typis Franciscanis, [1690]. – [12] p. : herbas, vinj. ; 2° L-17/2-52.
22. Gawath, Jakub. *Usługa codzienna Naswiętszey Bogarodzice Pannie Maryey ... / staraniem a kosztem ... promotora [Mikołay Słupski] do prasi drukarskiey w Wilnie podana ...* . – [Wilno] : w drukarni wielebnych w Bogu Oycow Franciszkanów Wilenskich, 1691. – [16], 591 p. : vinj. ; 8°. L-17/18.
23. Holzhauser, Bartholomäus. *Port duszy náybešpieczniejszy na morzu świata, ... to iest Nauka duchowna, w ktòrey się pokazuje naykròtsza y naybešpieczniejszy droga do zbawienia / iegdyš łacińskim stylem od Wielebnego Bartłomieja Holtzhauzera, kapłana swieckiego, restauratora życia społecznego komunistow napisana.* – W Wilnie : w drukarni J. K. M. WW. XX. Franciszkanow, 1758. – [40], 98, [2] p. : herbas, inic. vinj. ; 8°. L-18/83.
24. *In primo felicissimo auspaticissimoque ... Alexandri ... Sapięha palatini Polocensis ... in urbem magistratus sui metropolim ingressu gratulatio nomine Lituanae Basilianae provinciae facta.* – Vilnae : typis S. R. M. Fratrum Min. Conv., 1755. – [27] p. : inic., vinj., herbas ; 2°. L-18/2-148/13.
25. Jacyno, Aleksander. *Tarcza z nayswiętszych imion Jezus, Marya, Jozef zložona ... za staraniem W. O. Walleryana od Świętego Brokarda Karmelity Bosego Prow. Lit. podana ...* . – W Wilnie : w drukarni WW. OO. Francisz., 1752. – [2] lap., 66 p., [2?] p. : vinj. ; 12°. L-18/32/3.
26. Jaknavičius, Jonas. *Ewangelie polskie y litewskie, tak niedzielne jako y wszystkich swięt ... z przydatkiem tych Ewangelii, których niestawało.* – Wilno : w drukarni J. K. M. Xięży Franciszkanów, 1770. – 226 p. : vinj.; 8°. LK-18/41.
27. Jakštavičius, Simonas. *Spasabas nabazenstwu ant garbes ir szłowes apweyzdeima Pona Diewa brostvos ... prie baznicios szwėtųju Petra ir Powila Papile iszduotas ... / par kuniga Simona Jaksztowicza ... su trumpays prikłodays, giesmiemis ir ziwatays szwėtųju cielu metu ... isz pawozniu autoriu iszrinktays.* – Vilnius : Pranciškonų sp. 1771. – [100] p. : vinj. ; 8°. LK-18/38.
28. Jurkowski, Gabriel. *Morze litości y łaski Bożey przepaściste z Rożanego-Stoku wylane ... obraz Bogarodzicy Maryi Dziewicy w Missyonarskim zakonu kaznodziejskiego kościele Rożanostockim ... ofiarowany.* – W Wilnie : w drukarni Franciszkanow, 1760. – [18], 193, [3] p. : herbas, vinj. ; 4°. L-17/118/2.
29. *Kapłan przy zgonie o powinnościach swoich y o sposobach postąpienia z choremi ... dostatecznie wiadomiony ... pracą y kosztem dwóch kapłanow Zakonu S. Franciszka ...* . – Wilno : druk. J. K. M. WW. XX. Franciszkanów, 1756. – [2], 294, [7] p. : inic, vinj. ; 8°. L-18/417.
30. *Krotkie nabożeństwo do s. Wincentego a Paulo ...* . – Do druku znowu roku 1753 podane. Z przydatkiem krotkiey relacji życia tego świętego y uwag chrześciańskich. – W Wilnie : w drukarni J. K. M. Franciszkanow, 1766. – [40] lap. : vinj. ; 8°. L-18/1134.
31. Lenczewski, Antoni. *Matematiki polskiej xięg pierwsza ...* . – Wilno : druk. J. K. M. WW. XX. Franciszkanów, 1757. – [14], 121, [21], 122–188, 48 p. : vinj., 2 ilustr. lap. ; 8°. L-18/405.
32. *Libellus precum quotidianarum tam mentalium, quam vocalium in religione, clericorum regularium pauperum Matris Dei scholarum piarum usui professorum ejusdem religionis propositus.* – Vilnae : typis S. R. M. Fratrum Minorum Conventualium, 1755. – [136] p. : vinj. ; 12°. L-18/156.

33. Masalskis, Ignotas Jokūbas. Illustrissimi ... domini Ignatii Jacobi ... Massalski ... episcopi Vilmensis Littera pastoralis circularis ad cleram Vilmensem. – Vilnae : typ. S. R. M. apud Minores Conventuales s. Francisci, 1762. – [8] p. ; 4°. L-18/280.
34. Nauka o jubileuszu : sposob o dostąpieniu onegoż, tudzież modlitwy, które się zwykły używać przy odwiedzaniu kościołów, lub ołtarzow – W Wilnie : w drukarni J. K. M. WW. Franciszka., 1770. – [60] p. : vinj. ; 12°. L-18/120.
35. Nowicki, Placyd. Kazanie powiną w dzięcznosc ... Wincentemu Antoniemu y Helenie z Sie[d]lickich ... w czasie prowincyalnych obrad w Hubinie odprawujących się imieniem całego Zakonu Franciszkańskiego – W Wilnie : w drukarni J. K. M. XX. Franciszkanow, 1778. – [18] p. : vinj., herbas ; 2°. L-18/2-39.
36. Nowicki, Samuel. Cicero : tragoedia ... acta a ... juventute gymnasii Basiliani Zyroviensis ludis metagymnasticis – Vilna : typ. FF. Minorum Conv., [1752]. – [48] p. : inic., vinj. ; 4°. L-18/1250.
37. Officia sanctorum partim de praecepto, partim ad libitu recitanda ex decretis Innocentii X., Alexandri VII., Clementis IX., Clementis X., summorum pontificum. – Vilnae : typis Franciscanis, 1672. – [96] p. : vinj. ; 4°. L-17/176/5.
38. Oļševskis, Mykolas. Kazanie pod czas solenney introdukcji Bractwa Szczęśliwey Śmierci, pod tytułem konającego Pana Jezusa miane w kościele Szeszolskim – W Wilnie : w drukarni J. K. M. WW. XX. Franciszkanow, 1758. – [24] p. : inic., vinj. ; 4°. L-18/360.
39. Oratio sub solennem in cathedram ingressum ... episcopi Vilmensis Ignatii ... Massalski nomine conventus Vilmensis S. Spiritus ordinis praedicatorum habita. – Vilnae : typis S. R. M. Ord. Min. S. Fran. Conv., 1762. – [27] p. : inic., vinj. ; 2°. L-18/2-367/7.
40. Pinamonti, Giovanni Pietro. Ulga w krzyzach, albo Pobudki do cierpienia, w siedmiu uwagach wyrażone ... / przez Zakon Oyców Jezuitów podzielone ; ... na polski język przetłumaczone. – W Wilnie : w drukarni J. K. M. WW. XX. Francisz., 1758. – [8], 236, [3] p. : vinj. ; 12°. L-18/121.
41. Radomski, Michał. Sztafeta polska podróżnym do korespondencji piórem uprojektowana ... Andrzejowi Boboli z Kozielska Oginskiemu staroście sądowemu oszmiańskiemu ... podana – W Wilnie : w drukarni J. K. M. WW. XX. Franciszkanow, 1757. – [6], 225 p. : herbas, inic., vinj. ; 8°. L-18/75.
42. Sanctorum officia propria et rubricae particulares, quae in novissima emendatione breviarii Seraphici Ordinis Minorum S. P. Francisci convent[i] ... accesserunt – Vilnae : typ. S. R. M. Fratrum Minor. Convent., 1757. – [67] p. ; 8°. L-18/716.
43. Sapiega, Mykolas Antanas. Lizymachus : tragedia y niektórych zbior rytymów tak własną pracą autora skoncypowanych iako też z innych języków na oyczysty wiersz przełożonych, do druku podany. – W Wilnie : w drukarni J. K. M. WW. XX. Franciszkanów, 1755. – [112] p. : vinj. ; 4°. L-18/302.
44. Seraficki sposob wychwalania Troycy Nayswiętszey : z przydatkiem nabożeństwa do P. Jezusa Nazarenskiego ... do druku podany. – W Wilnie : w drukarni J. K. M. WW. XX. Franciszkanow, 1759. – [16], 278, [4] p. : herbas, inic., vinj. ; 8°. L-18/106.
45. Siennicki, Ludwik. Dokument osobliwego miłosierdzia boskiego cudownie z kalwińskiej sekty pewnego sługę y chwalcę swego do kościoła Chrystusowego pociągający – W Wilnie : w drukarni J. K. M. Wielebnych XX. Franciszkanow, 1754. – [10], 393, [5] p. : herbas, vinj. ; 4°. L-18/270.
46. Słodkie gorzkiej męki Jezusa Pana rozmyślanie : na passyach w kościele Antolepskim WW. OO. Karmelitow Bosych – W Wilnie : w drukarni J. K. M. WW. XX. Franciszkanow, 1753. – [72] p. : herbas, vinj. ; 8°. L-18/55/4.
47. Stepurewicz, Wiktor. Kazanie pod czas uroczystey introdukcji ciała świętego Fortunata ... Siennenskiemu parafialnemu xx. Franciszkanow kościołowi ... miane ... imieniem całej Litewskiej y Biało-Ruskiej prowincji franciszkańskiej – W Wilnie : w drukarni J. K. M. WW. XX. Franciszkanów, [1772]. – [28] p. : inic., vinj. ; 2°. L-18/2-220.
48. Stepurewicz, Wiktor. Kazanie w dzien pogrzebu ... Michała Sumoroka regenta ziemskiego wojewodztwa połockiego w kosciele Wilenskim XX. Franciszkanow miane – W Wilnie : w drukarni J. K. M. WW. XX. Franciszkanow, 1772. – [36] p. : herbas, inic., vinj. ; 2°. L-18/2-40.
49. Szamotulski, Benedykt. Testament Panny Przenaswiętszey z woli Boga w Troycy ... w kościele Chrystusowym zostającym legowany do exekucji ... Mikołajowi Słupskiemu ... archidyakonowi wileńskiemu podany – [Vilnae : typis Franciscanis, 1678]. – [17] p. : vinj. ; 4°. L-17/25.

50. Szczygielski, Stanisław. Liber penthicus de commendatariis regularium praelatis in quo... circumscripta iurisdictio clarissime demonstratur ... – Vilnae : apud Francisc., 1681. – [8], 198, [3] p. : vinj. ; 4°. L-17/61.
51. Szymak, Józef Tomasz Grzegorz. Prerogatywa Zakonu Kaznodziejskiego z faworow, łask, y dobrodzieystw osobliwszych ... : z kronik domowych zebrana ... – W Wilnie : w drukarni J. K. M. WW. XX. Franciszkanow, 1755. – [8], 541, [34] p. : vinj. ; 4°. L-18/550.
52. Szolucha, Wojciech. Sposob do godnego y skutecznego missyi odprawowania ... / przez Jednego z Posłańcow Zakonu Kaznodziejskiego w Litewskiej prowincyi ... podany ... – W Wilnie : w drukarni J. K. M. WW. Xięży Franciszkanow, [1766]. – [17], 307, [24] p. : vinj. ; 8°. L-18/51.
53. Šemeta, Jonas Jeronimas. Passio Christi elogiis enarrata ab erudito viro equite Lithuano I. H. S. – Vilnae : typis Franciscanis, 1671. – [12] p. ; 2°. L-17/2-10.
54. Thomas à Kempis. Ascensus piae cogitationis ad supremum coelestis curiae senatum olim in Soliloquiis ... exstructus. – Vilnae : typis Sac. Reg. Maj. patrum m. conv., 1761. – [12], 120 p. : vinj., herbas ; 12°. L-18/54.
55. Tołkacz, Jan Paweł. Skarbnica łask nie przebranych Królowey nieba y ziemi niepokalanie poczętey Maryey w kościele subotnickim residuiący złotym kluczem otwarta ... – W Wilnie : w drukarni oycow Franciszkanow, 1683. – [52] p. : herbas, inic., vinj. ; 4°. L-17/213.
56. Traktat Rzeczypospolitey z woyskiem Wielkiego X. Litt. : wypis z xiąg głównych trybunalnych spraw wieczystych w Minsku odprawionych ... – [Vilnae] : [typis Franciscanis], 1699. – [33] lap. : inic., vinj. ; 2°. L-17/179/9.
57. Vainilavičius, Mykolas. Naynizszy z naywyższego ... pan Alexander Hilary Połubinski marszałek naywyższy W. X. L. ... pod czas pogrzebowey chmury w Dereczynie ... płaczem ogłoszony. – [Vilnae] : [typis Franciscanis], [1679]. – [60] p. : inic., vinj. ; 4°. L-17/135.
58. Vainilavičius, Mykolas. Pszczółka z ziemskiego kwiecia, do niebieskiego lecąca ula ... Konstancya Hilary Wołłowiczowa Grabinska wojewodztwa brzeskiego chorążyna w Berezie ... słowa Bożego kunsztem osadzona. – Vilnae : typis Franciscanis, 1678. – [40] p. : inic., vinj. ; 4°. L-17/109.
59. Vainilavičius, Mykolas. Relikwia... Emmanuela Eustachiego Brzostowskiego... przy pogrzebowym akcie... słowa Bożego dźwiękiem ogłoszona. – Vilnae : typis Franciscanis, 1678. – [64] p. : inic., vinj. ; 4°. L-17/321/1.
60. Vertot, Aubert René de. Historia rewolucyj portugalskiej z francuskiej na polski język przełożona ... – W Wilnie : druk J. K. M. WW. XX. Franciszkanów, 1753. – [9], 280 p. : inic., vinj. ; 8°. L-18/453.
61. Wierchnicki, Tomasz. Musarum Parnassi plausus ad mentem ... Ioannis Duns Scoti ... Alexandri Oginski palatinidae Mscislaviensis ... dicata ... – [Vilnae] : [typis Franciscanis?], [1689]. [20] p. ; 4°. L-17/36.
62. Witwicki, Stanisław Jan. Abrys doczesney szczęśliwosci między cieniami ludzkiego nieukontentowania : na widok wystawiony dla pożytku duchownego ... – W Wilnie : w drukarni J. K. M. Wielebnych Xięży Franciszkanow, 1754. 317 [i. e. 227] p. : inic., vinj. ; 8°. L-18/419.
63. Witwicki, Stanisław Jan. Zbior powinności chrześcianskiej duchownego y świeckiego stanu ... : z Pisma Bożego, z ustaw kościelnych, z Oycow Świętych zebrana ... – W Wilnie : w drukarni J. K. M. WW. XX. Franciszkanow, 1756-1757. Cz. 1. [24], 192 p. : inic., vinj., herbas ; 8°; Cz. 2. [3], 330, [3] p. : vinj. ; 8°. L-18/451.
64. Zegarek czyscowy, albo Za dusze w czyscu cierpiące codzienne godzinki, ná dostąpienie w ostatniej życia wybijaney, świętego w Bogu dokonania wierny pektoralik ... – W Wilnie : w drukarni J. K. M. WW. XX. Franciszkanow, 1754. – [8], 119, [1] p. : vinj. ; 8°. L-18/43.
65. Zycie bezpieczone y smierc szczęśliwa ludzi pokutujących w trzeciej regule świętego oycy Franciszka ... / przez Jednego Kapłana z Zakonu XX. Franciszkanow ... – W Wilnie : w drukarni J. K. M. WW. XX. Franciszkanow, 1774. – [66], 14-428 p. : vinj. ; 8°. L-18/87.
66. Zycie niesmiertelne trzech sług boskich Zakonu Eremitow S. O. Augustyna ... álbo ab Aquila kapłanow y wyznawcow od Oycy S. Klemensa XIII. papieża ... ná publiczny światu chrześcianskiemu ... wystawione ... – W Wilnie : w drukarni J. K. M. WW. XX. Fran., 1761. – [34] p. : vinj., herbas ; 8°. L-18/478.
67. Zywoť błogosławionego Bonawentury z Potencyi kapłana Zakonu Braci Mniejszych s. Franciszka minorum conventualium franciszkanow nazwanych : krotko zebrany y z włoskiego na polski język przetłumaczony. – W Wilnie : w drukarni J. K. M. WW. XX. Franciszkanow, 1778. – [2], 45 p. : vinj. ; 8°. L-18/384.

ALMA BRAZIŪNIENĖ

Publications from the Franciscan printing house at the Wroblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences

Summary

In 1671, a new, Franciscan, printing house was opened in Vilnius. For this city, it was the time of recovery from the Deluge (the devastation wrought by Muscovites in 1655–1661), when construction on new churches began, acclaimed European artists came here to work, and the cultural and religious life grew livelier. The Franciscan Printing House (oficina) had existed in Vilnius for over a century (1671–1781, with breaks) and published more than 160 publications, of which 13 were in the Lithuanian language. This was the only printing house in the Grand Duchy of Lithuania and one of the two in the entire Polish-Lithuanian Commonwealth belonging to the Franciscan Conventuals (the other Franciscan printing house had briefly, in 1769?–1774, operated in Lwów; the Bernardines did not have their own printing enterprises). Information about the activities of the Franciscan Printing House can be found in works by historians of the Church and monastic orders, handbooks of book studies and universal encyclopedias; this printing house is an object of complex research by book historians, but its history and publishing output are still in need of in-depth studies. The article overviews the context of the establishment of the Franciscan printing house, providing an outline of its development. It also offers a thematic, linguistic, and artistic analysis of the publications of this printing house now held in the Wroblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences (67 titles). These are both the object of the article and a source for the research. The publications, now in the holdings of the Library's Rare Books Department, do not make a separate collection, being an integral part of the 17th–18th-century Lituanica Collection. They came to the Library from various personal and institutional libraries or collections along with other print publications of those times.

The present research confirmed an assessment by book historians that the repertoire of the Franciscan printing house was not wide, most of its publications being on religious topics. A majority of books from this printing house in the holdings of the Wroblewski library are those with religious content (86,6 %). Fictional and sociopolitical literature makes just 7,5 %, and treatises on other subjects, even less: state and law, 2,9 %; history, 1,5 %; and mathematics, 1,5 %. Linguistically, the 67 titles are distributed as follows: 17th-century publications in Latin are 10; and in Polish, 10; 18th-century publications in Polish are 32; in Latin, 13; and in Lithuanian, 2. Most of the authors and editors of the publications were Franciscans, but the printing house gladly published works by Benedictine, Dominican, and Basilian authors, as well as those by monks from other orders (the Carmelites, the Piarists, and the Missionaries). The authors of translated works formed a minority.

The opinion that publications of the Franciscan printing house lack printing and artistic quality, which is now prevailing in historiography, may be accepted only partially. In reality, Franciscan publications often have proofreading mistakes, but some of their books are extremely well printed. Ornamentation in books from this printing house reminds that of other Vilnius printing houses of the times (Vilnius Academy's, Basilians', Piarists') – the same ornamental plates used to be copied, rented, purchased, etc. There are no original engravings in the Franciscans' publications from the holdings of the Wroblewski Library.

To conclude, the Franciscan printing house, one of the so-called smaller printing houses of the Grand Duchy of Lithuania, played its role in the history of printing of the Grand Duchy: its publications merged into the entirety of the printed matter in the Grand Duchy, making a significant addition. The publications of this printing house in the holdings of the Wroblewski Library represent the everyday life of 17th–18th-century Vilnius printing houses. Even though the thematic distribution of the publications is not diverse (with religious literature being predominant), they nevertheless demonstrate general trends in the publishing of those times (in subjects, languages, authors, etc.).

Keywords: Franciscan printing house; history of printing in the Grand Duchy of Lithuania; Vilnius publications; printing heritage; Wroblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences.